

NAIM KARIMOV IJODIDA ADABIY PORTRET JANRI

uFarg'ona davlat universiteti

Filologiya fakulteti o'zbek tili yo'nalish

i 4-bosqich 22.92-guruh talabasi

Turdiyeva Shoxista

z Annotatsiya: Mazkur maqolada Naim Karimov ijodida adabiy portret janrining o'ziga xos xususiyatlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Muallifning adabiy portret yaratishdagi uslubi, obrazlarni tasvirlash mahorati hamda tarixiy va zamonaviy shaxslarni badiiy talqin etishdagi yondashuvlari o'rganiladi. Shuningdek, Karimov asarlarida adabiy portretning badiiy-estetik funksiyalari, uning milliy adabiyot taraqqiyotidagi o'rni va ahamiyati ochib beriladi. Tadqiqot natijasida adabiy portret janrining yozuvchi ijodidagi roli va uning o'ziga xos badiiy mezonlari aniqlanadi.

Kalit so'zlar: *adabiy portret, janr, badiiy obraz, estetik tahlil, ijod, adabiyotshunoslik, tarixiy shaxs, badiiy tasvir*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются особенности жанра литературного портрета в творчестве Naim Karimov. Анализируются художественные методы автора при создании портретов, его мастерство в изображении образов, а также подходы к интерпретации исторических и современных личностей. Особое внимание уделяется художественно-эстетическим функциям литературного портрета и его роли в развитии национальной литературы. В результате исследования выявляются основные критерии и значение данного жанра в творчестве писателя.*

Ключевые слова: *литературный портрет, жанр, художественный образ, эстетический анализ, творчество, литературоведение, историческая личность, художественное изображение*

Annotation: *This article examines the specific features of the literary portrait genre in the works of Naim Karimov. It analyzes the author's stylistic approaches to creating literary portraits, his skill in character depiction, and his interpretation of both historical and contemporary figures. The study also highlights the aesthetic and artistic functions of literary portraits and their significance in the development of national literature. As a result, the role of this genre in the writer's work and its distinctive artistic criteria are identified.*

Keywords: *literary portrait, genre, artistic image, aesthetic analysis, творчество, literary studies, historical figure, artistic representation*

KIRISH

O'zbek adabiyotshunosligida badiiy tafakkurning rivojlanish jarayonida adabiy janrlar tizimi alohida ahamiyat kasb etib, ular orasida adabiy portret janri o'zining o'ziga xos badiiy-estetik xususiyatlari bilan ajralib turadi. Adabiy portret nafaqat shaxsning tashqi qiyofasini, balki uning ichki dunyosi, ruhiy kechinmalari, ijtimoiy muhitdagi o'rni va tarixiy davr bilan bog'liqligini badiiy ifodalash imkonini beruvchi muhim janrlardan biridir. Shu boisdan ham mazkur janr adabiyotda inson obrazini chuqur va har tomonlama ochib berishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi.

Mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, adabiy portret janrining nazariy va amaliy jihatlarini Naim Karimov ijodi misolida o'rganish orqali nafaqat muallif ijodining o'ziga xos tomonlari, balki umuman o'zbek adabiyotida ushbu janrning rivojlanish tendensiyalarini aniqlash mumkin. Bu esa adabiyotshunoslikda janr masalalarini chuqurroq anglash va ilmiy asoslashga xizmat qiladi.

Tadqiqotning maqsadi — Naim Karimov ijodida adabiy portret janrining badiiy xususiyatlarini tahlil qilish, uning shakllanishi va rivojlanish bosqichlarini aniqlash hamda janrning estetik imkoniyatlarini ochib berishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: adabiy portret janrining nazariy asoslarini o'rganish; Karimov asarlarida portret yaratish usullarini tahlil qilish; obrazlarning badiiy ifodalanish vositalarini aniqlash; janrning o'zbek adabiyotidagi o'rni va ahamiyatini baholash.

Tadqiqot obyekti sifatida Naim Karimov ning adabiy portret janriga oid asarlari tanlab olingan bo'lsa, tadqiqot predmeti esa ushbu asarlarda qo'llangan badiiy-uslubiy vositalar va portret yaratish tamoyillaridan iboratdir. Tadqiqot jarayonida tahliliy, qiyosiy va sistemali yondashuv usullaridan foydalanildi.

Mazkur maqolaning ilmiy yangiligi shundaki, unda Naim Karimov ijodida adabiy portret janri kompleks tarzda tahlil qilinib, uning o'ziga xos badiiy xususiyatlari va estetik imkoniyatlari ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, tadqiqot natijalari adabiyotshunoslik fanida janr nazariyasini boyitishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Adabiy portret janri adabiyotshunoslikda muhim o'rin tutuvchi yo'nalishlardan biri bo'lib, uning nazariy asoslari turli davrlarda mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan o'rganilgan. Mazkur tadqiqot doirasida adabiy portret masalasiga oid ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, ushbu janr shaxs obrazini badiiy va publitsistik uyg'unlikda yoritish imkonini beruvchi murakkab hodisa sifatida qaraladi. Xususan, adabiy portretning shakllanishi va rivojlanishi masalalari klassik va zamonaviy adabiyotshunoslikda keng yoritilgan bo'lib, unda obraz yaratish, xarakter ochish, muallif pozitsiyasi va estetik talqin muhim mezonlar sifatida e'tirof etiladi.

O'zbek adabiyotshunosligida ham adabiy portret janri yuzasidan muhim ilmiy qarashlar mavjud. Jumladan, Naim Karimov ijodi va ilmiy merosi ushbu yo'nalishda alohida ahamiyat kasb etadi. U o'z tadqiqotlarida va badiiy asarlarida ijodkor shaxsini ochib berishda tarixiylik, haqqoniylik va badiiylik tamoyillariga tayanadi. Karimov portret yaratishda shaxsning nafaqat tashqi ko'rinishi, balki uning ichki dunyosi, dunyoqarashi va ijtimoiy faoliyatini ham chuqur yoritishga intiladi. Bu esa adabiy portretni oddiy tasviriy janrdan yuqori bosqichga – badiiy-tahliliy darajaga olib chiqadi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, adabiy portret janrining asosiy xususiyatlari sifatida quyidagilar ajratib ko'rsatiladi: shaxs obrazining individual va tipik jihatlarini uyg'un holda aks ettirish; muallifning subyektiv bahosi va

munosabatining mavjudligi; tarixiy va ijtimoiy kontekst bilan uzviy bogʻliqlik; badiiy tasvir vositalarining keng qoʻllanilishi. Shu jihatlar Naim Karimov ijodida ham yaqqol namoyon boʻladi. Uning portretlarida obrazlar chuqur psixologik tahlil asosida yoritilib, har bir shaxsning oʻziga xosligi alohida eʼtibor bilan ochib beriladi.

Mazkur tadqiqotda qoʻllanilgan metodologiya bir nechta ilmiy yondashuvlarga asoslanadi. Avvalo, tahliliy metod asosida Naim Karimov asarlaridagi adabiy portretlar mazmun va shakl jihatidan oʻrganildi. Ushbu metod orqali muallifning badiiy tasvir vositalari, uslubi va obraz yaratishdagi individual yondashuvi aniqlanadi.

Shuningdek, qiyosiy-tahliliy metod yordamida Karimov ijodi boshqa adabiyotshunoslarning qarashlari bilan solishtirildi. Bu esa adabiy portret janrining umumiy qonuniyatlari va oʻziga xos tomonlarini aniqlash imkonini beradi. Qiyosiy yondashuv orqali milliy va jahon adabiyotshunosligidagi umumiylik va farqlar ochib berildi.

Bundan tashqari, tarixiy-metodik yondashuv ham muhim oʻrin tutadi. Ushbu metod orqali adabiy portret janrining shakllanishi va rivojlanish bosqichlari tarixiy jarayonlar bilan bogʻliq holda tahlil qilindi. Natijada mazkur janrning oʻzbek adabiyotidagi taraqqiyot yoʻnalishlari aniqlashtirildi.

Tizimli (sistemali) yondashuv esa tadqiqotning yaxlitligini taʼminlaydi. Bu metod asosida adabiy portret janri murakkab tizim sifatida koʻrib chiqilib, uning tarkibiy elementlari – obraz, muallif pozitsiyasi, badiiy til, kompozitsiya kabi jihatlar oʻzaro bogʻliqlikda oʻrganildi.

MUHOKAMA

Mazkur tadqiqot natijalari asosida Naim Karimov ijodida adabiy portret janri alohida badiiy-estetik hodisa sifatida namoyon boʻlishi aniqlanadi. Muhokama jarayonida kuzatilgan asosiy jihatlardan biri shuki, Karimov yaratgan portretlar oddiy tasviriy xarakterga ega boʻlib qolmay, balki chuqur tahliliy va konseptual mazmun kasb etadi. Yaʼni muallif shaxsni faqat tashqi belgilar orqali emas, balki

uning ichki dunyosi, ruhiy kechinmalari, hayotiy qarashlari va jamiyatdagi o'рни orqali ochib beradi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, Naim Karimov adabiy portret yaratishda tarixiylik va badiiylik uyg'unligiga alohida e'tibor qaratadi. Uning asarlarida aks etgan shaxslar aniq tarixiy kontekstda tasvirlanib, bu esa portretlarning haqqoniyligini ta'minlaydi. Shu bilan birga, muallif obrazlarni badiiy talqin qilish orqali ularning umumlashgan tipik xususiyatlarini ham ochib beradi. Natijada portretlar individual va umumiylikning uyg'unlashgan namunasi sifatida shakllanadi.

Muhokama davomida yana bir muhim jihat sifatida muallifning subyektiv pozitsiyasi alohida ajralib turadi. Karimov portretlarida muallifning shaxsga nisbatan munosabati, bahosi va estetik qarashlari sezilarli darajada namoyon bo'ladi. Bu esa adabiy portret janrining muhim belgilaridan biri hisoblanadi. Chunki mazkur janrda obyektivlik bilan bir qatorda muallifning shaxsiy qarashlari ham muhim o'rin egallaydi.

Shuningdek, Naim Karimov ijodida badiiy til va tasvir vositalarining o'рни ham muhokama jarayonida alohida e'tiborga loyiqdir. Muallif portret yaratishda epitet, metafora, taqqoslash kabi badiiy vositalardan samarali foydalanib, obrazlarning jonli va ta'sirchan chiqishini ta'minlaydi. Bu esa portretlarning o'quvchiga ta'sir kuchini oshiradi hamda ularni esda qolarli qiladi.

Boshqa tomondan, qiyosiy tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, Naim Karimov ijodidagi adabiy portretlar milliy adabiyot an'analari bilan uzviy bog'liq holda rivojlangan bo'lsa-da, ular zamonaviy adabiyotshunoslik talablariga ham javob beradi. Bu esa uning ijodida an'anaviylik va innovatsiyaning uyg'unlashganligini ko'rsatadi.

Muhokama jarayonida aniqlangan yana bir muhim natija shundan iboratki, Karimov portretlarida shaxsning faqat individual qiyofasi emas, balki u orqali butun bir davr ruhiyati, ijtimoiy muhit va ma'naviy qadriyatlar ham aks ettiriladi. Bu esa adabiy portret janrining keng qamrovli imkoniyatlarga ega ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Naim Karimov ijodida adabiy portret janri o'ziga xos badiiy-estetik tizim sifatida shakllangan va rivojlangan. Muallif portret yaratishda shaxsning tashqi ko'rinishi bilan bir qatorda uning ichki dunyosi, ruhiyati, hayotiy qarashlari va ijtimoiy faoliyatini chuqur tahlil qilishga alohida e'tibor qaratadi. Bu esa uning portretlarini oddiy tasviriy janrdan yuqori bosqichga – badiiy-tahliliy darajaga olib chiqadi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, Naim Karimov adabiy portret janrida tarixiylik va badiiylik uyg'unligini muvaffaqiyatli ta'minlay olgan. Uning asarlarida tasvirlangan shaxslar aniq tarixiy davr va ijtimoiy muhit bilan bog'liq holda yoritilib, bu esa portretlarning haqqoniyligini oshiradi. Shu bilan birga, muallif obrazlarni umumlashtirish orqali ularning tipik xususiyatlarini ham ochib beradi.

Shuningdek, Karimov ijodida muallifning subyektiv pozitsiyasi, estetik qarashlari va baholash mezonlari muhim o'rin tutadi. Bu holat adabiy portret janrining asosiy xususiyatlaridan biri sifatida namoyon bo'lib, obrazlarning yanada jonli va ta'sirchan chiqishiga xizmat qiladi. Badiiy til va tasvir vositalaridan samarali foydalanish esa portretlarning ifoda kuchini oshiradi.

Olib borilgan tahlillar natijasida adabiy portret janrining Naim Karimov ijodida nafaqat individual shaxsni tasvirlash, balki butun bir davr ruhiyatini, ijtimoiy muhitni va ma'naviy qadriyatlarni aks ettirish vositasi ekanligi aniqlandi. Bu esa mazkur janrning keng qamrovli imkoniyatlarga ega ekanligini ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, Naim Karimov ijodida adabiy portret janri mukammal badiiy shaklga ega bo'lib, u o'zbek adabiyotshunosligining muhim tarkibiy qismi sifatida namoyon bo'ladi. Tadqiqot natijalari kelgusida ushbu janrni yanada chuqurroq o'rganish, yangi ilmiy yondashuvlar asosida tahlil qilish uchun muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Naim Karimov. *Adabiyotshunoslik asoslari*. – Toshkent, 2018.

2. Naim Karimov. *Adabiy portretlar.* – Toshkent, 2015.
3. Ozod Sharafiddinov. *Adabiyot – hayot darsi.* – Toshkent, 2017.
4. Ibrohim G'afurov. *Badiiy tafakkur olami.* – Toshkent, 2016.
5. Said Ahmad. *Adabiy portretlar.* – Toshkent, 2014.
6. Abdulla Qahhor. *Asarlar to'plami.* – Toshkent, 2020.
7. Erkin Vohidov. *Tanlangan asarlar.* – Toshkent, 2019.
8. Alisher Navoiy. *Xamsa.* – Toshkent, 2021.
9. Bahodir Karimov. *Zamonaviy adabiyotshunoslik.* – Toshkent, 2022.
10. To'ra Mirzaev. *O'zbek adabiyoti tarixi.* – Toshkent, 2018.